

Marian Grabowski, *Pomazaniec. Przyczynek do chrystologii filozoficznej*, W Drodze, Poznań 2010, ss. 268

Teologia naturalna, czyli filozoficzna wiedza o istnieniu i naturze Boga, zaczyna odzyskiwać po okresie kryzysu swoją dawną pozycję. Jest ona popularna zwłaszcza w nurcie filozofii tomistycznej, fenomenologii, filozofii dialogu, filozofii analitycznej i filozofii procesu, a krytykowana głównie przez teologów protestanckich.

Uprawianie teologii naturalnej jest też nieobce Marianowi Grabowskiemu – fizykowi, filozofowi, kierownikowi Zakładu Filozofii Chrześcijańskiej Wydziału Teologicznego UMK, autorowi wielu prac z zakresu filozofii nauki, etyki, antropologii filozoficznej i biblijnej. Grabowski jest również pasjonatem pogłębianej lektury Biblii, z której czerpie inspiracje dla swojej twórczości naukowej.

Pomazaniec. Przyczynek do chrystologii filozoficznej jest książką, w której autor poddaje refleksji filozoficznej osobę Jezusa Chrystusa. Powstała ona na kanwie wykładów otwartych z teologii naturalnej, wygłoszonych w Kolegium Filozoficzno-Teologicznym Dominikanów w Krakowie w roku 2010. Składa się z Przedmowy, sześciu rozdziałów i Posumowania.

W Przedmowie (s. 7–10) M. Grabowski podkreśla, że budulcem książki są wyniki medytacji nad fragmentami Ewangelii dotyczącymi ludzkiej natury Jezusa. Poznanie Boga wiedzie bowiem przez poznanie człowieczeństwa Jezusa. Posłużył się on nową metodą czytania i interpretacji Biblii, której twórcą był Jan Paweł II. Jest nią egzegeza antropologiczna, czyli odczytywanie tekstu biblijnego w aspekcie antropologicznym za pomocą pojęć filozoficznych użytych na sposób wyznaczony przez narrację biblijną. Grabowski skoncentrował się zwłaszcza na sposobie zadawania pytań przez Jezusa, dzięki któremu mamy wgląd w Jego świadomość własnej tożsamości.

W rozdziale 1 (s. 11–87) autor podał przykłady 25 zasadniczych pytań postawionych przez Jezusa. Charakter zadanego pytania ułatwia poznanie osoby pytającej, w tym przypadku samego Chrystusa. Grabowski wyróżnia następujące rodzaje pytań: powiększające przestrzeń wolności; dające do myślenia; pomagające w osobistej odpowiedzi na wątpliwości; kwestionujące pewne sprawy oczywiste; otwierające nowe horyzonty; ukazujące nonsensowność stawianych

zarzutów; skierowane do samego siebie; naprowadzające, ale puszczane mimo uszu; wyrażające niewiedzę dotyczącą motywów działania, natury lub tożsamości innych istot; ukryte; mające na celu uświadomienie stanu ducha i podjęcie decyzji; wyrażające zdziwienie; wskazujące na odmienność wewnętrznego świata osób; stawiane w obliczu irytującej tępoty; sondażowe; ujawniające infantylizm słuchaczy; dotyczące realizacji nierealnych marzeń; oczyszczające prośby poprzez rzeczowy wgląd w człowieka; testujące; korygujące; dotyczące rzeczy najważniejszych; pytania ostatniej szansy; autentyczności samego pytania oraz pytanie o miłość. Założeniem owych pytań jest redukcja metodologiczna, w której traktuje się Jezusa wyłącznie jako człowieka i bada się Go na tle typowych postaw ludzkich. Wiara w Jego boskość zostaje niejako zawieszona. Pytania mają z reguły charakter dydaktyczny, ponieważ dążą do zmiany stanu mentalnego osoby pytanej. Korzystając z logicznej analizy pytań dochodzi się do rozważań nad charakterem Jezusa, który jawi się jako osoba zdolna do czynienia dobra, wolna wewnątrznie i otwarta na prawdę.

Rozdział 2 (s. 89–109) został poświęcony fenomenowi zdumienia, jakim ludzie reagują na słowa i czyny Jezusa oraz na Niego samego. Grabowski podkreśla, że przedmiotem zdumienia jest inteligencja Jezusa, Jego odpowiedzi na pytania, moc Jego nauki, wypędzanie złych duchów oraz cuda uzdrowienia. Zdumienie jest spontaniczną reakcją na to, co realne, a jednocześnie postrzegane jako niemożliwe. Dzięki zdumieniu człowiek poznaje nową warstwę bytu, która jawi się jako tajemnicza z powodu braku przynależności do zwykłego świata, a jednocześnie w nim uobecniania. Ponadto może być ono fundamentem pobożności, ponieważ często inicjuje proces otwierania się na Boga. Zdumienie jest użyteczne, ponieważ prowadzi do poznania człowieka o niezwykłym sposobie bycia, ale może być ono również niebezpieczne, bowiem prowadzi niekiedy do poszukiwania sensacji. Zdumienie Jezusem miało na celu – zdaniem Grabowskiego – doprowadzić do poznania Jego natury, otwarcia na transcendentny wymiar Jego bytu oraz zainicjowania wiary w Niego.

W rozdziale 3 (s. 111–147) Grabowski snuje refleksję na temat świadomości własnej tożsamości Jezusa. Z tej racji przygląda się pięciu wydarzeniom z Jego życia (dwunastoletni Jezus świątyni, chrzest w Jordanie, kuszenie na pustyni, pobyt w synagodze nazaretańskiej, ukrzyżowanie), w których Jezus przezwycięża kryzys swej tożsamości związany z byciem adoptowanym synem Józefa, uświadamia sobie swoje Boże synostwo i misję, określa swoją tożsamość jako człowieka budującego swoje życie na bezwzględnym zaufaniu Bogu i ludzkim odniesieniu do Niego. Jezus nie zgadza się na nieprawdę o sobie i, ujawniając skłonność ludzi do niewiary, przedstawia się jako Pomazaniec Pański. Ludzka świadomość tożsamości opiera się u Jezusa na akcie zaufania Bogu.

Jego tożsamość została określona przez imię, w którym ukryta jest misja Jezusa i Jego odniesienie do Boga. Jezus rozpoznaje swoje unikalne człowieczeństwo w perspektywie imienia. Jest On ponadto przykładem człowieczeństwa doskonałego. Dla tożsamości Jezusa ważny jest, zdaniem Grabowskiego, stosunek do własnej śmierci, której świadomość i sens kształtują od początku Jego los.

Rozdział 4 (s. 149–192) jest refleksją na temat wiary ludzi w Boga-człowieka. Grabowski wychodzi w niej od fenomenu zgorszenia. Jego przyczyną są takie elementy ludzkiej natury Jezusa, które są niegodne Boga. Zgorszenie jest uczuciową nieakceptacją tego, co odbiega od istniejących sposobów rozumienia, wzorców działania i schematów oceny (np. męka i śmierć). Autor omawia też zabobon jako formę wiary, która może uratować człowieka i naprowadzić go na wiarę prawdziwą. Wiara dotyczy, zdaniem Grabowskiego, tego, co niemożliwe. Opiera się na słowie Boga lub autoprezentacji. Rodzi się na gruncie poczucia sprawiedliwości lub w chwili śmierci. Z wiarą jest związana obietnica życia wiecznego i poznania Boga. Jej przeszkodą jest natomiast konformizm, pragnienie znaczenia i kwestionujące godność osobową szyderstwo.

W rozdziale 5 (s. 193–228) Grabowski konstruuje projekt filozofii człowieka. Jezus objawia bowiem prawdę o sobie i rozświetla mroki człowieczeństwa. Kwestionuje ponadto fałszywą świadomość ludzi i odsłania ich wewnętrzne pęknięcie. Zachęca do prawdy, którą Bóg wpisał w byt ludzki. Człowiek posiada często fikcyjny obraz siebie, a tymczasem jest wezwany do bycia w prawdzie swej egzystencji. Jest on istotą duchową, która została ufundowana na odniesieniu do prawdy, będącej podstawą miłości do samego siebie. Jezus odsłania prawdę bycia człowieka, czyli sposób bytowania każdej niepowtarzalnej osoby.

Rozdział 6 (s. 229–253) jest próbą ukazania przez Grabowskiego różnych form wyzwania człowieka przez Jezusa. Dokonuje tego na podstawie medytacji nad losami ludzi, którzy spotkali Jezusa. Pomazaniec, chcąc wyzwolić człowieka zwłaszcza z różnych iluzji, uprzedza go o pewnych faktach (Piotr Apostoł), warunkuje je „nowymi narodzinami” (Nikodem), daje szansę zmiany poprzez ukazywanie przyszłości eschatologicznej (Arcykapłan) czy dopuszcza doświadczenie mistyczne (Szawel).

W Podsumowaniu (s. 255–265) Grabowski podkreśla raz jeszcze, że człowieczeństwo Jezusa jest drogą do poznania Jego bóstwa. Kontakt z człowieczeństwem konstytuuje również akt wiary. Jezus, żyjąc prawdą o sobie, oddziałuje na ludzi, którzy znajdują się w Jego kręgu. Kluczowymi jakościami antropologicznymi wskazanymi przez Jezusa są wolność, prawda bycia oraz wiara w Boże synostwo Jezusa. Grabowski zauważa, że kontemplacja człowieczeństwa Jezusa daje impuls dla klasycznej filozofii Boga poprzez ukazanie

Boga jako twórcy niemożliwości. Domaga się też nowej metafizyki, która zajmowałaby się nie tylko bytami realnymi, ale również wszelkimi możliwościami. W końcu świadomość tajemnicy człowieka prowadziłaby do pokory w podejściu do postaci Jezusa oraz potrzeby rewizji naszych wyobrażeń o Nim.

Książka M. Grabowskiego to ciekawe ujęcie postaci Jezusa, zwłaszcza ze względu na zastosowaną metodę, w której analizie poddaje się Jego człowieczeństwo. Wszak to właśnie ono jest pierwszym przedmiotem zainteresowania każdego, kto w swoim życiu spotyka się z Jezusem. Innym interesującym elementem tej pracy jest próba przyjrzenia się Jezusowi od strony sposobu stawianych przez Niego pytań, które odsłaniają Jego naturę. Każde pytanie ukazane jest w określonym kontekście sytuacyjnym, który jest poddany wielopłaszczyznowym analizom. Dzięki temu zyskuje ono charakter egzystencjalny. Analizy postaci Jezusa są przede wszystkim inspirowane tekstami biblijnymi, które Grabowski poddaje pogłębionej lekturze i interpretacji. Autor nie waha się także artykułować pewnych niejasności i trudności egzegetycznych.

Styl wywodu Grabowskiego jest zrozumiały i klarowny. Często sięga on do języka obrazowego. Wprawdzie w założeniach egzegezy antropologicznej wpisane jest posługiwanie się pojęciami filozoficznymi, to jednak stosuje on raczej pojęcia zaczerpnięte z języka potocznego, ograniczając do minimum terminy filozoficzne. Występowanie w prowadzonej przez Grabowskiego narracji licznych odniesień nie tylko do danych naukowych, ale przede wszystkim do codziennych doświadczeń sprawia, że książka jawi się jako wręcz porywająca i intrygująca.

Podsumowując można stwierdzić, że M. Grabowski proponuje w swojej książce swoisty projekt nowej teologii naturalnej, która jest ważna w refleksji nad wiarą, ponieważ dostarcza odpowiednich narzędzi myślenia i chroni przed popełnianiem błędów. Ponadto zachęca on do kontemplacji człowieczeństwa Jezusa z Nazaretu, którego odnajdujemy na kartach Ewangelii w określonych wydarzeniach życiowych. Dzięki temu czytelnik jest zapraszany nie tylko do zdobywania teoretycznej wiedzy o Nim, ale nade wszystko do odczytywania swego życia w Jego perspektywie i odkrywania sensu swej egzystencji.

Ks. Karol Jasiński
Olsztyn